

міжнар. наук.-практ. круглого столу, (м. Харків, 11 груд. 2023 р.). / [редкол.: В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдеева]; Нац. акад. прав. наук України; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків: Право, 2024. С. 93–96. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/03/Збірка-тез_Використання-ЦТ_2024_НДІ-ВПЗ-1_compressed.pdf

4. Хахановський В. Г., Дабіжа Д. В. Особливості інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми кримінального та судового експертознавства*. 2018. С. 490–493. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e568ab30-f0a1-410c-be58-ac6a284e304c/content>

Чечотка Ірина Романівна,

здобувач ступеня доктора філософії науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Проблематика використання спеціальних знань у кримінальному провадженні постійно привертає увагу вчених і практиків. Передусім, слід з'ясувати ключове поняття «спеціальні знання», адже думки вчених з даного приводу різняться.

На думку Г. С. Бідняк, поняття «спеціальні знання» має такі ознаки: 1) є комплексом знань і навичок у різних галузях; 2) складаються з системи відомостей в галузі науки, техніки та інших сфер людської діяльності; 3) використовуються на досудовому розслідуванні та судовому провадженні у випадках та в порядку, визначених кримінально-процесуальним законодавством; 4) їх використання здійснюється у взаємозв'язку із науково-технічними засобами; 5) реалізуються визначеним суб'єктом кримінального судочинства в процесі практичної діяльності, спеціальної підготовки з урахуванням професійного досвіду і засновані на системі теоретичних знань у відповідній

галузі; 6) їх реалізація вимагає значних витрат часу й інтелектуальних зусиль; 7) сприяють у розробці технічних засобів і прийомів роботи з доказами та встановленню вагомих обставин, що мають значення для доказування [1, с. 52–53].

В. М. Ковбаса визначає наступні основні цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розкриттю та розслідуванню злочинів; встановлення істини у кримінальній справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень у справі; сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів тощо [2, с. 228].

В.В. Юсупов зауважує, що спеціальні знання означають незагальновідомі, специфічні знання певної групи людей про явища, об'єкти і процеси навколишнього світу. Це антонім до життєвих, «звичайних», побутових знань. Спеціальні знання ґрунтуються на досягненнях науки й не можуть бути загальновідомими. Спеціальні знання здобувають шляхом цілеспрямованої професійної підготовки та досвіду практичної діяльності в якій-небудь сфері, вони становлять систему знань про певні об'єкти, явища й закономірності, які досліджує відповідна галузь науки. Тому спеціальні знання означають специфічні, небуденні знання [3, с. 100-101].

А. М. Лазебний зазначає, що надання слідчому права визивати для участі в провадженні слідчої дії спеціаліста відкриває можливості для глибокого вивчення предметів і явищ, які відносяться до сфери досудового розслідування. Використання спеціальних знань розширює обсяг і збільшує якість отриманих фактичних даних, дозволяє більш повноцінно і всебічно оцінити взаємозв'язок предметів і явищ, що мають значення для кримінального провадження [4, с. 188].

Ю.М. Чорноус, А.В. Лісіцький вказують, що спеціальними є знання, які відповідають таким ознакам: науково обґрунтовані; мають практичну цінність; не є загальнодоступними та загальновідомими відомостями; отримані у результаті спеціального навчання та практичної діяльності; відповідають сучасному стану розвитку науки і техніки; є системою знань, вмінь, навичок; застосовуються обізнаною особою у певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла; спрямовані на забезпечення

процесу доказування, що здійснюється у встановленому законом порядку; використовуються з метою досягнення завдань кримінального провадження [5, с. 478].

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх обов'язково реалізується із використанням спеціальних знань у різних формах виразу. Передусім, мова йде про залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та проведення судових експертиз.

У ст. 71 КПК України передбачено, що слідчий під час досудового розслідування може залучити спеціаліста до проведення будь-якої процесуальної, зокрема слідчої (розшукової), дії для досягнення завдань кримінального провадження [6].

В окремих випадках кримінальний процесуальний закон зобов'язує слідчого залучити до проведення слідчої (розшукової) дії особу, що володіє спеціальними знаннями.

Згідно із ст. 226 КПК України, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводять у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря [6].

Під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечують участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ст. 227 КПК України) [6].

Педагог, психолог чи лікар – це учасник кримінального провадження, який володіє спеціальними знаннями і під час проведення слідчих (розшукових) дій набуває статусу спеціаліста.

За таких умов залучені особи повинні мати профільну освіту та досвід роботи за спеціальністю. Також слід враховувати дані вікової групи, з якою працює даний педагог чи психолог. Адже у педагогіці та психології розрізняють ряд вікових груп дітей залежно від соціального, психологічного, фізіологічного розвитку.

Підбір, власне залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій із неповнолітніми тривалий час супроводжувалося вирішенням низки організаційно-тактичних завдань.

Позитивно, що нині на практиці працює такий «інструмент» для вирішення окреслених завдань як «Реєстр психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за

участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні/міжнародні центри з надання безоплатної правничої допомоги». Нормативно-правовою основою даного Реєстру є Порядок реалізації пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги [7].

Також під час проведення слідчих (розшукових) дій із неповнолітніми, можуть залучатися спеціалісти-криміналісти для фіксації дій технічними засобами, здійснення вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень, відбитків та зліпків, які додають до протоколу. Участь спеціаліста-криміналіста необхідна й для виявлення, фіксації, вилучення, дослідження різних джерел криміналістично значимої інформації, яка у подальшому може бути використана у процесі доказування у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : дис. ... канд. юр. наук. 12.00.09. Дніпро? 2018. 244 с.

2. Ковбаса В. М. Криміналістична характеристика спеціальних знань. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 224–229.

3. Юсупов В. В. Криміналістика в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст. (історико-теоретичне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 564 с.

4. Лазебний А. М. Залучення спеціаліста для проведення окремих слідчих розшукових дій. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2 (65). С. 187–193.

5. Черноус Ю. М., Лісіцький А. В. Спеціальні знання у кримінальному провадженні: поняття, зміст, форми реалізації під час розслідування кримінальних правопорушень. *Електронний юридичний журнал*. 2023. №1. С. 477–480. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/112>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

7. Порядок реалізації пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги : затверджено Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора 07 лютого 2023 року № 493/5/67/32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text>

Шановал Ярослав Олександрович,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорноус Юлія Миколаївна,

професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Огляд місця події є однією з ключових слідчих (розшукових дій), від повноти та якості проведення якої залежить подальший хід досудового розслідування. В умовах воєнного стану значення цієї дії зростає, оскільки воєнні злочини нерідко вчиняються в ситуації активних бойових дій, масових руйнувань, великої кількості потерпілих і обмежених часових та ресурсних можливостей правоохоронних органів. Бойова обстановка створює додаткові виклики для роботи правоохоронних органів, вимагаючи адаптації традиційних криміналістичних методик до умов воєнного стану.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей проведення огляду місця події в умовах воєнного стану та визначенні специфічних вимог до цієї слідчої (розшукової) дії. До основних особливостей огляду місця події в умовах воєнного стану належать: необхідність забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії, обмежений час для проведення огляду через загрозу обстрілів, можлива відсутність звичайних технічних засобів фіксації, потреба в координації з військовими підрозділами, складність забезпечення недоторканості місця події.